

КОЛЁССА Філарет Михайлович (17. 07. 1871, с. Татарське, нині Піщани Стрий. р-ну Львів. обл. — 03. 03. 1947, Львів) — фольклорист-славіст, етномузиколог, літературознавець, композитор. Брат [О. Колесси](#), батько [М. Колесси](#) та [Д. Колесси-Залеської](#), дід [Ксенії](#) та [Харитини Колессів](#), прадід [Галини](#) та [Яреми Колессів](#), [Адріана](#) та [Ореста Гелитовичів](#). З родини священика. Доктор слов'ян. філології (1918), академік ВУАН (1929). Державні нагороди СРСР. Закін. Стрий. гімназію (1891), де також диригував гімназ. хором. Навч. у Віден. духов. семінарії (1891–92), на філос. факультеті Львів. університету (1892–96). Прослухав курс гармонії у Віден. університеті в А. Брукнера (1891–92). Під час навч. у Відні брав участь у Слов'ян. співочому товаристві при церкві св. Варвари, збирав казки, пісні, вірування. Перша публікація — «Людові вірування на Підгір'ю в селі Ходовичах Стрийського повіту» (Л., 1898, передмова І. Франка). Під впливом творчості О. Нижанківського та М. Лисенка здійснив обробки нар. пісень-в'язанок «Вулиця» (1895), «Квартети на хор мужеський» (1896; 1898), «Обжинки» (1898), «Наша дума. Українсько-руські народні пісні» (1902) тощо.

Під керівництвом О. Огоновського студіював ритміку нар. пісень у Львів. університеті. 1902–04 підготував понад 50 транскрипцій інструм. музики й пісень із Гуцульщини до кн. В. Шухевича «Гуцульщина» (Л., ч. 3–4). 1905 завершив монографію «Ритміка українських народних пісень» (видана 1907 у Києві за підтримки І. Франка). 1906–07 здійснив поїздки до Відня, Берліна та Стокгольма, де знайомився з матеріалами фоногр. архівів, із принципами порівнял. музикознавства та його представниками — Е.-М. Горнбостелем і Й. Абрахамом у Берліні, брав участь у семінарах славіста В. Ягича, музикознавця [Г. Адлера](#) у Віден. університеті. Як чл.

Етногр. комісії НТШ співпрацював з І. Франком, [В. Гнатюком](#), [С. Людкевичем](#), [О. Роздольським](#), виступав як транскриптор зібраних комісією фольклор. матеріалів. 1909 разом із В. Гнатюком і О. Роздольським видав «Гаївки» // «Матеріали до української етнології», Л., 1909, т. 12, до яких подав 180 мелодій, класифікувавши їх за складочисловими ознаками і структурою строфи, та статтю про їх ритміку і звукоряди. 1908 з ініціативи *Лесі Українки* й [К. Квітки](#) виїхав в експедицію на Полтавщину для запису дум на фонограф. Зібрані від кобзарів і лірників Полтавщини матеріали, згодом доповнені фоногр. записами О. Сластіона з Полтавщини й *Лесі Українки* від кобзаря [Г. Гончаренка](#) з Харківщини, вийшли в транскрипціях К. у 2-том. праці «Мелодії українських народних дум» (К., 1910–13; 2-е вид. — К., 1969; передрук. в «Українських народних думках», К., 2007). Цикл праць К. про думи доповнили «Українські народні думи» (1920), «Про генезу українських народних дум» (1921; обидві — Львів), «Формули закінчення в українських народних думках у зв'язку з питанням про наверстування дум» ([Б. м.], 1937). Обстоював теорію про походження укр. дум від похорон. голосін, зважаючи, насамперед, на речитативну форму обох жанрів (з цим можна погодитися лише частково, з огляду на суттєву відмінність їх змісту та істор. функції). На матеріалі фольклор. експедиції К. у пд. р-ни Закарпаття (1910, 1929) видано зб. «Народні пісні з Південного Підкарпаття» (1923) і «Народні пісні з Підкарпатської Русі» (1938; обидві — Ужгород); експедиції на Лемківщину (1911, 1912) — фундам. працю «Народні пісні з Галицької Лемківщини» (Л., 1929).

На запрошення славіста К. *Мошинського* 1932 здійснив фольклорно-лінгвіст. експедицію у Центр. Полісся, де записав 220 поліс. пісень і 26 інструм. мелодій (видані в «Музичному фольклорі з Полісся у записах Ф. Колесси та К. Мошинського», К., 1995). На замовлення Міжнар. інституту інтелектуал. співпраці при Лізі націй підготував бібліографію укр. муз. фольклору (Париж, 1934). Славіст. інтереси К.-теоретика й історика науки знайшли відображення в його розвідці «Балада про дочку-пташку в слов'янській народній поезії» (Л., 1937), праці «Історія української етнографії» (К., 2005), де значне місце відведено історії слов'ян. фольклористики. У літературознавстві вагоме місце посіли праці К. «Студії над поетичною творчістю Т. Шевченка» (1939), новаторська з погляду вивчення ритміки й фольклорно-літ. зв'язків поета, а також «Народнопісенна ритміка в поезіях Івана Франка» (1941), «Леся Українка і український музичний фольклор» (1946; усі — Львів). Від 1939 — проф., завідувач кафедри фольклору та етнографії Львів.

університету, кер. Львів. відділ. ІМФЕ АН УРСР, водночас від 1940 — директор Львів. етногр. музею. Того ж року опубл. його ст. «Об украинском фольклоре» («Новый мир», № 9), «Хмельниччина в українських народних піснях і думах» («Записки історичного та філологічного факультетів Львівського державного університету», т. 1) тощо. Помітну частину спадщини вченого становить Лисенкіана, багата фактич., епістоляр. матеріалом: «Кілька слів про збирання та гармонізування народних пісень з доданням листів Миколи Лисенка» (1905), «Як розумів Микола Лисенко проблему гармонізації українських народних пісень» (1937), «Народний напрям у творчості М. Лисенка», «Спогади про Миколу Лисенка» (1947; усі — Львів).

Наук. спадщина К. стала новим етапом у розвитку укр. фольклористики. Його праці відзначаються єдиною системою транскрипції та класифікації пісень і дум, впровадженням інновац. діакрит. знаків, що пояснюють і доповнюють нотний текст, пильною увагою до типології слов'ян. пісенності, впровадженням до кожної його фольклор. зб. слов'ян. паралелей. Велика заслуга К. у розробленні теор. засад аналізу нар. ритміки («Ритміка українських народних пісень» // «Записки НТШ», Л., 1906, т. 72), дум, їхньої структур. класифікації; дослідженні речитатив. форм в укр. поезії й музиці, зокрема теор. обґрунтування й впровадження в транскрипційну практику аналіт. таксона «словесно-музична стопа» (пісенне коліно). К. розробляв істор. періодизацію ладового розвитку муз. фольклору. Фольклорні зб. К. визначають регіон. особливості муз. фольклору Гуцульщини, Бойківщини, Лемківщини та Центр. Полісся. К. — видат. систематик словесно-муз. фольклору («Українська усна словесність», Л., 1938), один із фундаторів структур. типології в слов'ян. фольклористичі. К. вперше підняв проблеми етногенезу на матеріалі обряд. пісень («Старинні мелодії українських обрядових пісень (весільних і колядок) на Закарпатті» // «Науковий збірник товариства “Просвіта”», Уж., 1934, т. 5), де обстоював думку про єдність репертуару й мелодій. типів фольклору всієї України, незважаючи на її довговікову розірваність штуч. кордонами чужих держав та асиміляц. щодо неї політику. Посмертна публікація моногр. розвідки порівнял.-істор. напрям — «Вірування про душу й за-

гробне життя в українській похоронній і поминальній обрядовості» («Записки НТШ», Л., 2001, т. 242) стала суттєвим внеском К. до європ. міфол. науки. Як композитор сприяв розвитку хор. мистецтва в Галичині, популяризації укр. фольклору шляхом його муз. обробок не тільки в Україні, а й за її межами. Наук. і громад. діяльність К. суттєво вплинула на розвиток вітчизн. та зарубіж. науки і культури. 1997 НАНУ заснувала премію ім. К. Його ім'ям названо вулицю у Львові

Основні праці

Музикознавчі праці. 1970; Фольклористичні праці. 1970; Музичні твори. 1972 (усі – Київ).

Рекомендована література

1. Квітка К. Філарет Колесса // Музика. 1925. № 11;
2. Грушевська К. Праці Ф. Колесси // Укр. нар. думи. К., 1927;
3. Шуст Я. Ф. М. Колесса. Л., 1958;
4. Грица С. Праці Ф. Колесси і питання українсько-слов'янських фольклорних взаємозв'язків // НТЕ. 1961. № 4;
5. Її ж. Ф. М. Колесса. К., 1962;
6. Її ж. Видатний дослідник фольклору Слов'янщини // НТЕ. 1971. № 4;
7. Іваненко В. Видання праць Філарета Колесси // Там само. 1974. № 5;
8. Грица С. Культурологічні спрямування в науковій діяльності Філарета Колесси // СіЧ. 1991. № 7;
9. Ф. М. Колесса: Бібліогр. покажч. пр. і крит. літ-ри (1871–1947). Л., 1992;
10. Фільц Б. Високоцінний внесок в українську фольклористику // НТЕ. 1996. № 5–6;
11. Грица С. Й. Структурно-типологічний напрям у працях академіка Ф. Колесси // Проблеми етномузикології. К., 1998. Вип. 1;
12. Родина Колессів в духовному та культурному житті України кінця ХІХ – ХХ століття: Зб. наук. пр. та мат. Л., 2005.

С. Й. Грица

Бібліографічний опис:

Колесса Філарет Михайлович / С. Й. Грица // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-5631>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).